

SOCIJALNI STATUS PORODICE ŠKOLSKE DECE

Slobodanka BASIC, Milan ANTIĆ,
Slađana JOVIĆ i Olivera RADULOVIĆ

Institut za zaštitu zdravlja u Nišu

Pored faktora školske sredine, najznačajniji činioci po zdravlje školske dece potiču iz porodice.

U radu su analizirani pokazatelji socijalno-ekonomskih prilika porodica školske dece. Prikupljeni su podaci putem anketiranja 262 porodice učenika osnovnih škola u Nišu kao rezultat naučnog projekta "Zdravlje i bolesti školske dece". Istraživanje je utvrdilo: da školska deca žive u nuklearnoj porodici, pri čemu u obrazovanju roditelja dominira nivo srednje škole; da su majke češće u statusu nezaposlenih lica nego očevi; da većina roditelja ocenjuje jugoslovensko društvo kao "siromašno"; daje značajan udeo porodice upućen na dodatne prihode i pomoć od strane rodbine i prijatelja. Bez obzira na obrazovni nivo roditelja gro ispitanika ne posećuje bioskop, pozorište i druge kulturne manifestacije.

Najveći broj roditelja je mišljenja da školski programi imaju pozitivan efekat po zdravo ponašanje učenika.

Zaključuje se da je poznavanje socijalno-ekonomskog statusa porodice školske dece od značaja po njihovo zdravlje i zdravo ponašanje, kao i za dizajniranje zdravstvenog programa na nivou škola.

Ključne reči: socijalni status, porodica, školska deca

Uvod

Kategorija školske dece predstavlja u socijalno-medicinskom smislu veoma osetljivu grupaciju stanovništva. Ova osobina je uslovljena brojnim faktorima - od činioca porodične sredine, obrazovnog nivoa roditelja, socijalnih i ekonomskih uslova života, do uslova pod kojima učenici sazrevaju, odrastaju, socijalizuju se, vaspitavaju i obrazuju za dalji nastavak školovanja i uključivanja u radni proces.

U periodu školovanja dominantna uloga po zdravlje učenika pripada uslovima školske sredine (mikroklima, broj učenika u odeljenju, sanitarno-higijenski uslovi školske sredine, nastavni programi, odnos između učenika i nastavnika, saradnja sa zdravstvenom službom). Danas se ističe kao posebno značajni faktor po zdravstveno stanje, odnosno formiranje zdravih životnih

stilova kod mladih, školski zdravstveno-vaspitni programi, koji treba da ostvare koordinaciju na nivou škole i svih činilaca od kojih zavisi zdravlje školske dece: roditelja, nastavnika, zdravstvene službe i zajednice.

Škola kao društvena institucija, i pored značajnih napora, u dosadašnjem periodu nije u potpunosti uspela da kroz različite vidove zdravstveno-vaspitnih aktivnosti (u okviru redovne nastave i vanškolskih aktivnosti) ostvari svoju zdravstveno-preventivnu ulogu. Dokaz za ovakvu tvrdnju su činjenice o aktuelnoj zdravstvenoj slici naših mladih naraštaja:

svaki treći učenik je sa deformitetima kostura (kičmenog stuba, grudnog koša i ekstremiteta),

u istoj srazmeri je zastupljen zubni karijes, i

značajan je udeo dece sa lošom telesnom težinom i lošim telesnim držanjem.

Ono što je posebno zabrinjavajuće, odnosi se na rizike po zdravlje školske dece, koji proističu iz usvojenih modela ponašanja (sve ranijim i sve češćim konzumiranjem cigareta, alkohola i opijata).

Najčešći uzrast za stupanje u prve polne odnose u našoj zemlji je 16,5 godina, na kome značajan segment mladih još uvek nedovoljno poznaje mere zaštite od trudnoće i polnih bolesti. U korelaciji sa navedenom pojavom je i podatak da je u našim uslovima čak 17% svih nasilnih prekida trudnoće izvršeno kod maloletnica.

U godinama krize u našoj zemlji, kao i u mnogim drugim zemljama u tranziciji, registruju se i sve češći podaci o nasilničkom ponašanju učenika, pri čemu čak 11% (prema najnovijem istraživanju za teritoriju opštine Niš) dolazi u školu naoružano.

Iz prikazanih pokazatelja o zdravstvenom stanju školske dece i rizika po njihovo zdravlje proističe i niz pitanja, koja zahtevaju temeljitija preispitivanja uloge porodičnih faktora u kreiranju uslova za zdravlje školske dece, tim pre što porodična sredina svojom strukturom, funkcionisanjem, kulturnim obrascem i ponašanjem u odnosu na zdravlje predstavlja izuzetno značajan činiac za formiranje ličnosti i životnih stilova mlade osobe.

Cilj rada

Socijalno ekonomski status porodice učenika osnovnih škola u Nišu kao značajan činiac zdravlja školske dece naučno je analiziran preko jednog od segmenata projekta Zdravlje i bolesti školske dece.

Metodologija

Istraživanjem preko anketnog upitnika, sačinjenog za porodicu učenika obuhvaćene su 262 porodice (odgovori su dati za očeve i majke).

Rezultati

U obrazovnoj strukturi roditelja dominira srednja škola za oba roditelja (53,9% majki, 47,6% očeva), sledi fakultetsko obrazovanje (16,7% majki, 23,8% očeva), dok su u manjem procentu zastupljeni roditelji sa nezavršenom osnovnom školom i osnovnom školom i višom školskom spremom.

U porodici sa ocem ne živi 8,2%, sa majkom 3,3% učenika.

Da je savremena porodica sa školskom decom sve manja i sve češće svedena na tip nuklearne porodice, ukazuje i podatak da 40,1% učenika u porodici ima brata, 42,8% ima sestru, pri čemu u većini porodica nema mesta za treću generaciju: u 74,7% porodica ne živi baba, odnosno u 79,6% ne živi deda. Ostali srodnici u stanu porodice učenika se izuzetno registruju (ispod 2%).

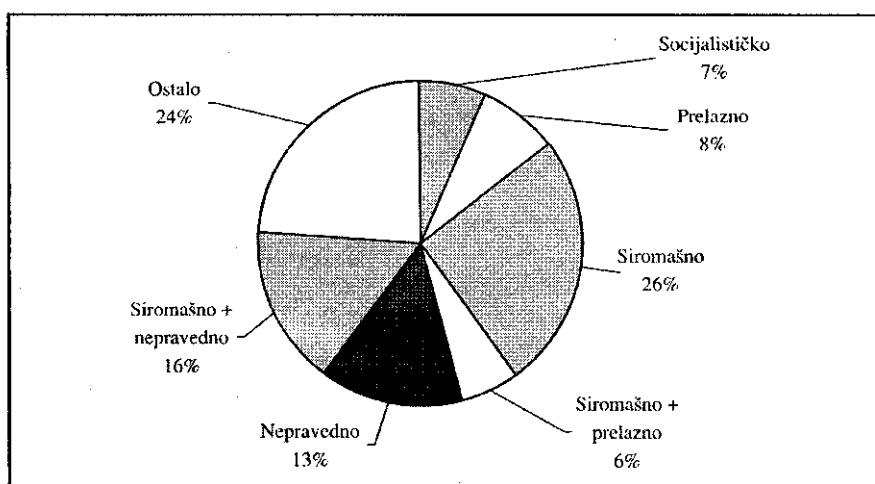
U pogledu strukture porodice učenika prema zanimanju roditelja zapažaju se značajne razlike: kod očeva se češće registruju podaci o zanimanjima: rukovodioci, privatni preduzetnici, zanatlije i radnici. Među majkama ima češće prosvetnih radnika i službenika. Oko četiri puta češće kod majki nego kod očeva registruje se kategorija nezaposlenih (tabela 1).

Tabela 1. Struktura roditelja prema zanimanju

Zanimanje	Otac		Majka	
	n	%	n	%
Radnik	92	35,11	67	25,57
Službenik	54	20,61	82	31,30
Privatni preduzetnik	29	11,07	12	4,58
Rukovodilac	21	8,02	7	2,67
Lekar-inženjer-vojno lice	25	9,54	13	4,96
Zanatlija	10	3,82	3	1,15
Prosvetni radnik	4	1,53	10	3,82
Trgovac	10	3,82	12	4,58
Nezaposlen	6	2,29	37	14,12
Ostalo	11	4,20	19	7,25
Ukupno	262	100,00	262	100,00

Ocenjujući društvo u kome žive i odgajaju svoje potomstvo krajem 90. godina najčešće je dobijeni odgovor bio "siromašno", zatim "siromašno i nepravedno" i "nepravedno". U 8% ocena glasi "prelazno društvo" a u 7% je data definicija "socijalističko" (grafikon 1). Da li postoji značajna razlika u strukturi dobijenih ocena o jugoslovenskom društvu u odnosu na zanimanje roditelja, nije moglo biti statistički dokazano usled velike disperzije do-

bijenih odgovora. Međutim, za svako zanimanje roditelja dominira ocena o siromašnom društvu, dok je na drugom mestu ocena "siromašno i nepravedno". Ovakve ocene su svakako donete na osnovu životnih uslova, koji ne obezbeđuju osnovne pretpostavke za zadovoljenje elementarnih potreba porodica sa školskom decom.

Grafikon 1. Ocena Jugoslovenskog društva

U kojoj meri porodica učenika može da ostvari prihode za život upućuju odgovori na pitanje "da li potrošite sve što zaradite?". U 2/3 odgovor je pozitivan. Svega 4,5% porodica ima mogućnosti za štednju, koja se ostvaruje bez trpljenja i odricanja.

Preko 60% porodica nema dodatnih prihoda, 12,3% ih ostvaruje od poljoprivrede, 5,6% od zanata, 6,7% iz nekog drugog izvora, dok je 33% upućeno na pomoć prijatelja i rodbine. Ne postoje statistički značajne razlike između udela ispitanika sa dodatnim prihodima u porodici prema stepenu obrazovanja.

Socijalni profil porodice učenika upotpunjuju podaci, da je stanom zadovoljno:

58,4% ispitanika, i

da preko 70% anketiranih ne posećuje pozorište, bioskop, koncerte, izložbe slika, izložbe knjiga, političke i naučne skupove.

Kakvi su kulturni obrasci porodica učenika praćeno je preko testova statističke značajnosti razlika u odnosu na posete očeva i majki bioskopu i pozorištu. Dobijeni podaci ukazuju, da, bez obzira na razlike u nivou obrazovanja roditelja, ne postoje statistički značajne razlike u pogledu posećivanja bioskopa prema obrazovanju (za očeve $x^2=1,90$; $p=0,50$, za majke $x^2=2,36$; $p=0,50$) (tabela 2).

Tabela 2. Obrazovanje roditelja i posećivanje bioskopa

Obrazovanje	Otac*					Majka*				
	Posećivanje bioskopa				ukupno	Posećivanje bioskopa				ukupno
	ne	%	da	%		ne	%	da	%	
Osnovna škola	11	61,11	7	38,89	18	26	70,27	11	29,73	37
Srednja škola	89	71,2	36	28,8	125	104	72,73	39	27,273	143
Viša škola	35	74,47	12	25,53	47	20	64,52	11	35,484	31
Fakultet	49	76,56	15	23,44	64	36	80,0	9	20	45
Ukupno	184	72,44	70	27,56	254	186	72,66	70	27,344	256

*8 ispitanika nije dalo odgovor
 $\chi^2=1,90$ $p=0,59$

*6 ispitanica nije dalo odgovor
 $\chi^2=2,36$ $p=0,50$

U vezi poseta pozorištu dobijene su statistički značajne razlike prema obrazovanju roditelja (kod očeva $\chi^2=11,39$; $p=0,0098$, kod majki $\chi^2=16,21$; $p=0,001$) (tabela 3).

Tabela 3. Obrazovanje roditelja i posećivanje pozorišta

Obrazovanje	Otac*					Majka*				
	Posećivanje pozorišta				ukupno	Posećivanje pozorišta				ukupno
	ne	%	da	%		ne	%	da	%	
Osnovna škola	13	72,22	5	27,78	18	29	78,38	8	21,62	37
Srednja škola	83	66,40	42	33,60	125	89	62,24	54	37,76	143
Viša škola	24	51,06	23	48,94	47	11	35,48	20	64,52	31
Fakultet	28	43,75	36	56,25	64	21	46,67	24	53,33	45
Ukupno	148	58,27	106	41,73	254	150	58,59	106	41,41	256

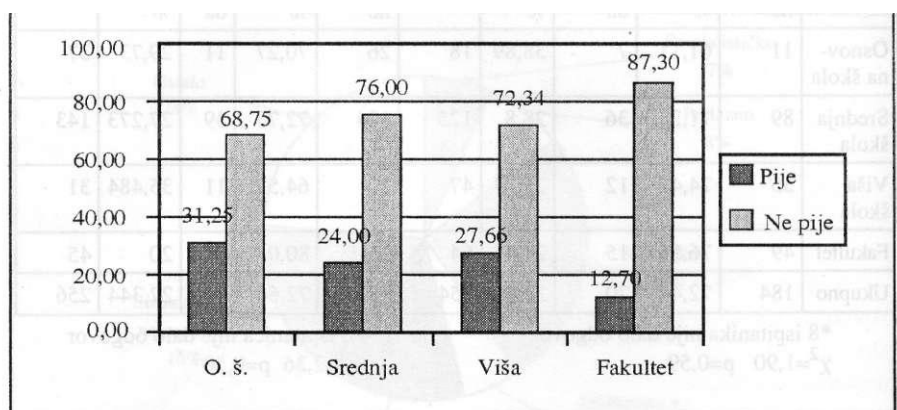
*8 ispitanika nije dalo odgovor
 $\chi^2=11,39$ $p=0,0098$

*6 ispitanica nije dalo odgovor
 $\chi^2=16,21$ $p=0,001$

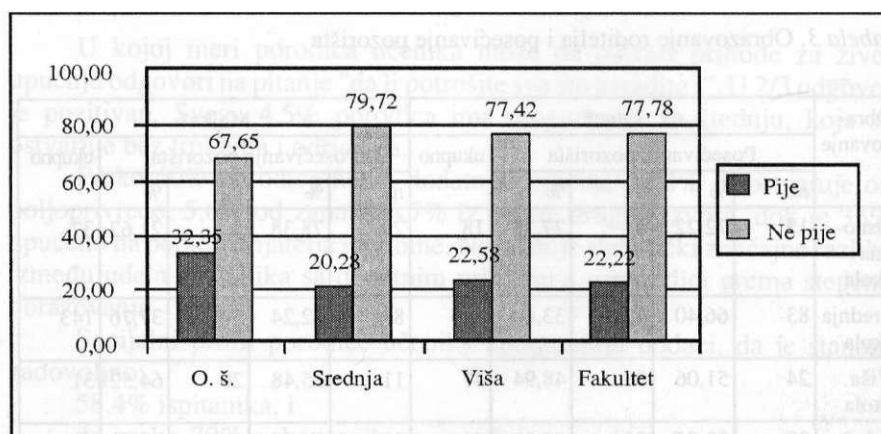
Kakvo je ponašanje dece prema alkoholnim pićima, praćeno je u odnosu na stepen obrazovanja roditelja. Kod očeva je obrazovna struktura statistički značajno povezana sa dobijenim odgovorima (modaliteti: "učenik ne

pije", "pije samo povremeno", "samo proba", "samo za praznik") $\chi^2=5,08$; $p=0,17$ pri čemu značajnije češće koriste alkohol deca neobrazovanih roditelja (grafikon 2).

Obrazovanje majki nije statistički značajno za ponašanje dece prema alkoholu ($\chi^2=2,30$; $p=0,51$) (grafikon 3).

Grafikon 2. Konzumiranje alkoholnih pića od strane učenika u odnosu na obrazovanje oca

Grafikon 3. Konzumiranje alkoholnih pića od strane učenika u odnosu na obrazovanje majki

Na pitanje u anketi: "Kako ocenjujete značaj znanja stečenih u školi, po zdravlje svoje dece", praćena je dobijena struktura odgovora u odnosu na obrazovanje roditelja. Modaliteti za ocenu značaja zdravstvenih informacija po sopstveno zdravlje dobijenih tokom školovanja bili su: "veoma pomažu", "pomažu" i "ne verujem da pomažu". Odgovori očeva učenika pokazuju

statistički značajnije izjašnjavanje u korist odgovora "pomažu" (ukupno 156 ili 60,94%) nego u odnosu "veoma pomažu" ($x^2=6,38$ $p=0,095$). Takođe, ova grupa odgovora se statistički češće registruje u odnosu na odgovore koji ne idu u prilog pozitivnoj oceni značaja zdravstvene informisanosti u školskoj sredini ($x^2=4,95$, $p=0,29$).

Za kategoriju majki u vezi istog pitanja se beleže statistički češći odgovori za kategoriju "znanja dobijena u školi pomažu" sa 60,85% ($x^2=5,73$ $P=0,12$).

Zaključak

1. Socijalni profil porodice školske dece u našoj sredini odlikuju: nuklearni tip porodice, doživljavanje društva kao siromašnog i nepravednog, nepovoljan socijalno-ekonomski status, i razlike u kulturnom obrascu, koje ne koincidiraju uvek sa obrazovanjem roditelja.

2. Uticaj obrazovanja očeva je u korelaciji sa stavom dece prema alkoholu.

3. Obrazovanje roditelja korelira sa njihovim stavom prema značaju zdravstveno-vaspitne aktivnosti škole.

Ovakav socijalni profil roditelja školske dece predstavlja svakako činilac od značaja za sve komponente zdravlja mladih: fizičkog, psihičkog i socijalnog. Poznavanje slike socijalnog statusa porodice školske dece mora biti uvaženo pri orijentaciji ka određenim programskim aktivnostima zdravstvene službe u oblasti vaspitanja za zdravlje školske dece, odnosno za usvajanje zdravih životnih stilova na školskom uzrastu.

Literatura

- Živković, M.* (1995). Zdravlje školske dece. Medicinski fakultet. Beograd.
 ----. Statistički godišnjaci o narodnom zdravlju i zdravstvenoj zaštiti u SRJ. Beograd. 1986-1995.
Đokić, D. i sar. (1997). Zdravstveno stanje stanovništva Srbije 1986-1996. Beograd.
 ----. WHO Report. Geneva, 1998.
Cucić, V. i sar. (1992). Socijalna medicina. Medicinska knjiga. Beograd.
 ----. Uredba i program zdravstvena zaštita žena, dece, školske dece i studenata, Službeni glasnik RS 49/95. Beograd, 1995.

STATUT SOCIAL DES FAMILLES DES ENFANTS SCOLAIRES

Slobodanka BAŠIĆ, Milan ANTIĆ, Slađana JOVIĆ et Olivera RADULOVIĆ

Institut pour la protection de la sante de Niš

Dans leur travail les auteurs font l'analyse des indicateurs des situations socio-economiques des familles des enfants scolaires. Les donnees sont accumulees par l'enquete de 262 familles des eleves des ecoles primaires de Niš comme resultat du projet scientifique "Sante et maladies des enfants scolaires." Par la recherche on a constate que les enfants scolaires vivent dans les familles nucleares et contre cela dans l'education des parents domine le niveau de l'ecole secondaires, que les meres sont plus souvent inoccupees que les peres, que la plupart des parents apprecient la societe yougoslave comme "pauvre", que la partie importante de la famille est dirigee aux revenus supplementaires et a l'aide des parents ou des amis. Sans egard au niveau educatifs des parents la gros des examines ne frequente pas cinema, theatre ou autres manifestations culturelles. Le plus grand nombre des parents est d'avis que les programmes scolaires ont l'effet positif sur la saine conduite des ecoliers.

Les mots cles: Status social, famille, enfant scolaire

SOCIAL STATUS OF THE SCHOOLCHILDREN FAMILIES

Slobodanka BAŠIĆ, Milan ANTIĆ, Slađana JOVIĆ and Olivera RADULOVIĆ

Institute for Health Protection, Niš

The paper gives an analyses of the indicators of the social-economic situation of the schoolchildren families. The data are gathered by means of a questionnaire filled up by 262 families of the elementary schoolchildren in Niš as a results of the scientific project entitled "Health and Diseases of Schoolchildren". The research has shown that the schoolchildren live in a nucleus family; regarding the parents' education, the dominant is high school level; the mothers are more often unemployed than the fathers; the majority of the parents consider Yugoslav society as a "poor" one and an important part of the family members are forced to turn to additional income also counting upon the help of relatives and friends. Regardless of the parents' level of education, the majority of the examined do not go to the cinema, theater or any other cultural program. The majority of the parents think that the school programs have a positive effect upon appropriate children's behavior.

Key words: Social status, family, schoolchildren

Autor: Prof. dr sci Slobodanka Bašić, lekar, Institut za zaštitu zdravlja u Nišu; kućna adresa: Niš, Braće Tasković 29/3.

(Rad je Uredništvo primilo 7. avgusta 2001. godine)